

Olofsholmen (Ållåsåلمان) i Dalälven

Från slåtteräng till skog

Mats Morell och Christer Karlsson

Östnors byalag

2020

Innehåll

Förord	3
På Olofsholmen fanns förr en slåtteräng	4
Med "Pråmen" från Riset till Olofsholmen.....	7
Med häst, slåttermaskin, räfsor och trilla	8
Höet fraktades hem på vintern	10
Vid återbesöket 2013 hade skogen tagit över.....	10

Förord

I denna uppsats berättar Mats Morell om hur han själv deltog när Olofsholmen (Ållåsälman) i Dalälven utanför Långlet i Mora, brukades som slåtteräng fram till 1960-talet. Under de drygt 50 år som har gått sedan dess har slåtterängen blivit till skog och fem öar har snart växt ihop till en enda ö.

Mats Morell, född 1936, är uppvuxen i Östnor och bor sedan 1985 i Lørenskog, nära Oslo. Han har ett fritidshus nära Norra Garberg, där han tillbringar mycket tid. Förutom historiken om Olofsholmen har Mats även beskrivit Läde Tjärfabrik och kolugnar. Han har även skrivit om Tjärfabriken i Eldris, samt historiken om Lokbodarna i Älvdalens kommun, som ägdes av Östnorsfolk fram till 1877. Mats är utbildad till skogstekniker, men har under sitt yrkesliv jobbat mycket med administrativ databehandling.

Christer Karlsson, född 1953, är uppvuxen i Västerbotten och Ångermanland, men bor sedan 1988 på Sollerön. Han är jägmästare och har sedan 1988 arbetat med skogsforskning inom Sveriges lantbruksuniversitet (SLU), med Siljansfors försökspark som bas. I denna uppsats har Christer hjälpt Mats med att bearbeta kartor och flygbilder, samt utformat uppsatsens layout. Christer har även samarbetat med Mats Morell i skrifterna om Läde Tjärfabrik och kolugnar, Tjärfabriken i Eldris och skriften om Lokbodarna.

Ett stort tack till Karin Högberg, Östnor som har korrekturläst manuskriptet och bidragit till att förbättra det. Ett stort tack även till Ingmar Kånåls, Östnor som hjälpt oss att publicera detta dokument.

På Olofsholmen fanns förr en slåtteräng

Ållåsälman, eller Olofsholmen, är en före detta slåtteräng som ligger i Österdalälven väster om Riset vid Östnor, och norr om Långlet i Mora (bild 1-6). Vid laga skiftet 1944 fick min farfar, Carl Matsson Morell (född 1879), hela denna holme. Vad jag minns hade Carl en del sedan tidigare på holmen från storskiftet 1848. Det var fem storskiftes-littera: Pa, A, Gb, Ga och O på holmen (bild 3). I samband med byggnationen av Trängsletdammen bytte min far Axel bort holmen och en lada som stod på holmen flyttades till Åmänget där den står än i dag. Det var Dalälvens vattenregleringsföretag som löste in holmen. Carl hade även ett område i Alderängarna från storskiftet. Jag minns från barndomen att jag var med på slåttern på Alderängarna. Jag minns speciellt den branta backen upp till Älvdalsvägen.

Bild 1. Flygfoto över Österdalälven från Långlets by mot Siljan. Olofsholmen syns vid den vänstra pilen. Den högra pilen visar flöttningsstimmer som ligger samlat, för att senare kunna tas in vid skiljestället i Sanda i Mora. På Dalälvens högra strand syns Långlets by. Den streckade linjen visar var färjan gick innan bron byggdes 1,3 km längre nedströms (brun linje). Foto: Oscar Bladh, 1936, bild nr M578. Pilar och lägen för bro och färja inritat av Christer Karlsson, 2019.

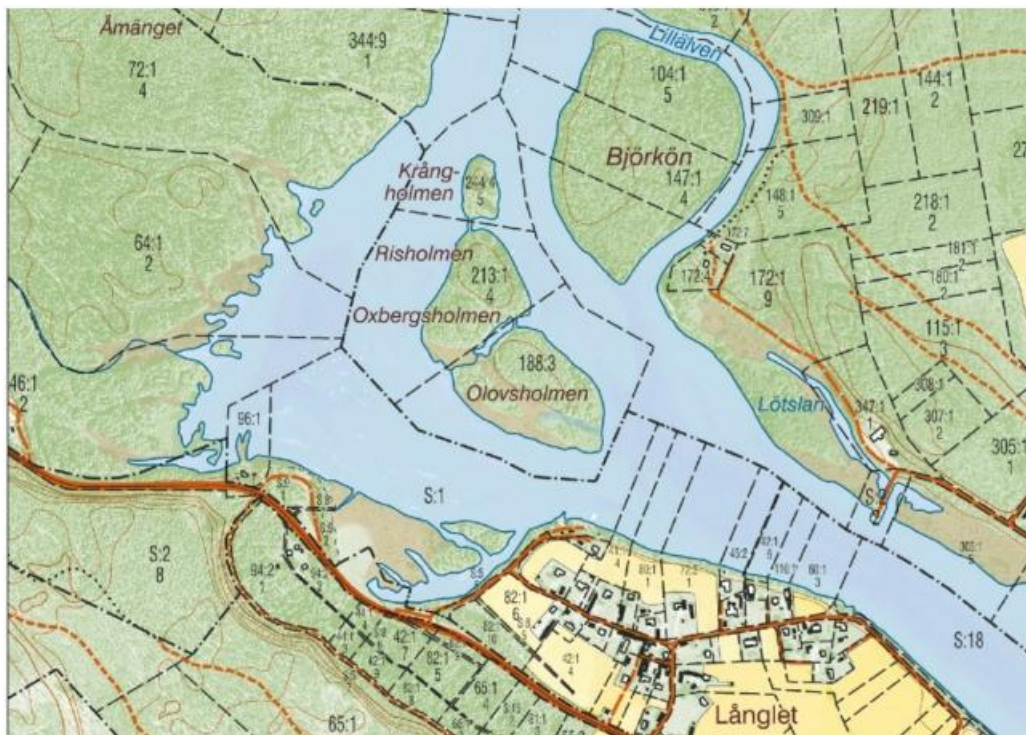

Bild 2. Lantmäteriets fastighetskarta visar ägo gränserna år 2017.

Bild 3. Detalj ur flottningskarta över Dalälven, ritad 1906. Olovsholmen är på denna uppdelad på fem skiften (Pa, A, Gb, Ga och O). Kartan anpassad till lantmäteriets fastighetskarta från 2017 av Christer Karlsson.

Bild 4. Flottningskarta i bild 3 kombinerad med fastighetskarta från lantmäteriet (bild 2). Lägga märke till att det som år 1906 var fem friliggande öar nu har växt ihop till en enda ö. På älvens östra sida har ett stort landområde tillkommit (Lötöslan). Kartan anpassad till lantmäteriets fastighetskarta från 2017 av Christer Karlsson.

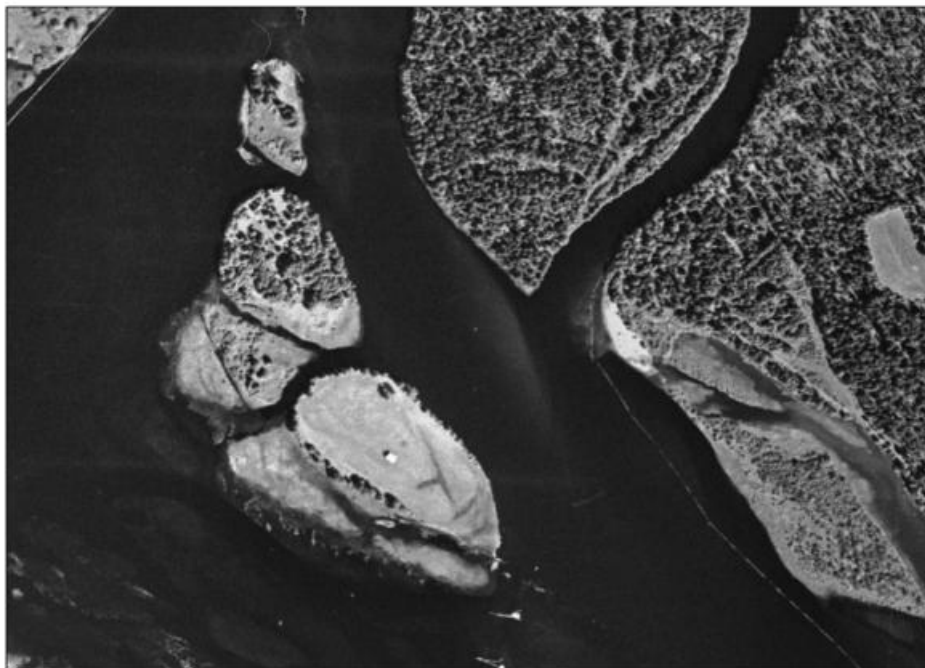

Bild 5. Lantmäteriets flygfoto från 1960. Olovsholmens öppna slätteräng syns tydligt, och mitt på holmen syns ladan som även användes som stall.

Bild 6. Lantmäteriets flygfoto från 2011. Skogen har vuxit upp på den tidigare slåtterängen, som slutade att brukas ca 45 år tidigare (bild 5)

Med "Pråmen" från Riset till Olofsholmen

Jag har minnesbilder från slåttern sommaren 1966. Efter att väderprognosen avlyssnats på radion och det befunnits vara regnfritt under några dagar så drog hästen trillan och slåttermaskinen till färjestället vid Riset (bild 1). Med från gården i Östnor hade vi fyra långa specialstänger. Pråmen lastades och linan/wiren lyftes av från pråmen och därefter stakade vi med stängerna de cirka 500 metrarna upp till holmen (bild 7). Pråmen kördes skyndsamt tillbaka till färjestället och en roddbåt användes för persontransporten tillbaka till holmen.

Bild 7 visar pråmen från annan tidpunkt. Fotograf okänd.

Med häst, slåttermaskin, räfsor och trilla

Med häst och slåttermaskin slogs ängen på ca 1,5 hektar och hästen övernattade i en stallplats i ladan. Nästa dag återvände vi med roddbåten för att slutföra arbetet med slåttorn. Vi, familjen och goda grannar, räfsade strängar som sedan med upp- och nervänd räfsa sköts ihop till högar (bild 8). Efter avslutat arbete såg hela holmen ut som bild 5 visar. Det var stora träd runt holmens ytterkant. Nästa steg var att med häst och trilla köra höet till hässjorna vid ladan (bild 9 och 10).

Bild 8 visar en hög av i hopskjutet hö. Lillälvens utlopp syns i bakgrunden. Foto: Mats Morell, 1966.

Bild 9 visar Mats Morell vid hölastningen på trillan med Elisabeth Swartz (f 1951 Åby/Norrköping) och Eva Böhlmark (f Petterson 1961) som åskådare. Fotograf okänd. Mats Morells kamera, 1966.

Bild 10 visar avlastning vid hässjorna som är uppställda vid ladan. På trillan står Arne Petterson (f.1936 Orsa). Foto: Mats Morell, 1966.

Bild 11 visar Elisabeth Swartz och Eva Böhlmark när de gör en "kemba" som Axel Morell (f. 1911 Östnor), sedan lägger på hässjestången. Foto: Mats Morell, 1966.

Vid dagens slut hämtades pråmen, och hästen med utrustningen kördes tillbaka till Östnor. Efter några veckor var det dags att med roddbåten åka till holmen och bära in höet i ladan samt återställa hässjevirket. Slåttern på holmen blev en höjdpunkt i sommarens jordbrukssysslor. God mat med årets första nypotatis, mor Karin Morells (f Lund 1913 Öna) sockerkaka, samt stärkande gemenskap. Ladan på holmen kom från vår gård i Läde på storskifteslittera M. Ladan stod längs vägen med gaveln mot Erik Morells Seljafastighet.

Höet fraktades hem på vintern

Runt nyårstiden när isen var frusen fraktades höet hem till gården. Jag minns att min farfar, Carl Matsson Morell, prövade isen med ett antal yxhugg för att säkerställa att den skulle hålla för häst och hölass. Hö från slåtterängar kom väl till pass för kreaturen under vinterhalvåret. Det var ett värdefullt mineral- och vitaminrikt tillskott. Speciellt bra efter kalvning. Efter att Trängslet och dammarna nedströms började användas steg temperaturen i vattnet och älven blev isfri vintertid.

Vid återbesöket 2013 hade skogen tagit över

Den 9 september 2013 gjorde jag, min syster Maj Pettersson (f. Morell 1938 Östnor), systerdotter Åsa Rensberg (f. Petterson, 1966) och syster Anna-Karin Fridén (f. Morell 1950 Läde), ett besök på Ållåsälman. Bild 12 visar oss före återfärden. Johan Morell (f. Petterson, 1970) ombesörjde båttransporten. Det var, liksom förr, stora träd på Ållåsälmans ytterkanter, men slåtterängen var sedan decennier skogbevuxen. Bild 13 visar en av de frilagda grundstenarna där ladan stod.

Bild 12. Den 8 september 2013 gjorde jag, min syster Maj, systerdotter Åsa och syster Anna-Karin ett besök på Ållåsåلمان. Foto: Johan Morell.

Bild 13 visar en av de frilagda grundstenarna där ladan stod. Hunden Bamse ligger vid den. Foto: Maj Pettersson, 2013.

Bild 14. Här står Maj, Mats och Anna-Karin i närheten av där ladan förr stod. Foto: Johan Morell, 2013.

Bild 15. Åsa intill en av ladans grundstenar. Foto: Johan Morell, 2013.